

memorii | jurnale

Autoarea acestui jurnal este o femeie germană care avea puțin peste 30 de ani în 1945, când decide să consemneze experiența celor opt săptămâni petrecute în Berlinul ocupat de Armata Roșie, la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Deși manuscrisul a fost publicat în 1954 în Statele Unite – tradus în engleză –, autoarea a refuzat să-și divulge identitatea, numele ei rămânând un mister până în anul 2003. Prima ediție în limba germană apare în 1959. Cartea a fost tradusă în numeroase limbi și ecranizată în 2008.

Kurt Wilhelm Marek (1915–1972), cunoscut sub pseudonimul C.W. Ceram, a fost un jurnalist și scriitor berlinez renumit pentru lucrările sale despre istoria arheologiei, dintre care cea mai celebră, *Götter, Gräber und Gelehrte* (1949), a fost tradusă în peste 28 de limbi. Se numără printre primii cititori ai manuscrisului *Femeii din Berlin*, fiind și cel care ajutat-o pe autoare să-l publice.

ANONIMA

O FEMEIE DIN BERLIN

Însemnări de jurnal

din 20 aprilie până în 22 iunie 1945

Postfață
de Kurt W. Marek

Traducere din germană
de Radu-Mihai Alexe

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Traducătorul mulțumește echipei Casei de Traduceri Literare de la Looren (cantonul Zürich) pentru sprijinul acordat în vederea elaborării versiunii românești.

Redactor: Andreea Niță
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cecilia Laslo
DTP: Andreea Dobreci, Carmen Petrescu

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

Anonyma

Eine Frau in Berlin

© AB – Die Andere Bibliothek GmbH & Co. KG, Berlin 2011

© 2002 Hannelore Marek

(First published by Eichborn Verlag, Frankfurt am Main 2003)

All rights reserved.

© HUMANITAS, 2018, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Anonima

O femeie din Berlin: însemnări de jurnal din 20 aprilie până în 22 iunie 1945 / Anonima; postf. de Kurt W. Marek; trad. din germană de Radu-Mihai Alexe. –

București: Humanitas, 2018

ISBN 978-973-50-6147-0

I. Marek, Kurt W. (postf.)

II. Alexe, Radu-Mihai (trad.)

821.112.2

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021/311 23 30

PREFAȚĂ

Trei caiete școlare scrise înghesuit cuprind însemnările autoarei din perioada 20 aprilie–22 iunie 1945. Începând cu luna iulie a anului 1945, autoarea a transcris aceste caiete, bătându-le la mașină, pentru o cunoștință foarte apropiată. Astfel, cuvintele au devenit propoziții. Aluziile au fost clarificate și a adăugat amintiri. Niște bilețele mâzgălite și-au găsit locul cuvenit în text. Pe hârtie cenușie, de proastă calitate, au rezultat 121 de pagini scrise la mașină, cu spațiu mic între rânduri. După câțiva ani, acestea au ajuns la mai mulți cunoscuți ai autoarei, printre care și scriitorul Kurt W. Marek (C.W. Ceram), care a considerat că, dincolo de experiența personală pe care o redă, acest manuscris reprezintă documentul unei epoci. El a predat textul unui editor din New York, care a publicat o traducere în toamna anului 1954. În vara lui 1955 a urmat ediția din Marea Britanie. De atunci au apărut traduceri în suedeză, norvegiană și olandeză, daneză și italiană, japoneză și spaniolă, franceză și finlandeză.

Faptul că însemnările ei au fost primite cu simpatie în atâtea țări, precum și încrederea în puterea vindecătoare a timpului au făcut-o pe autoare să încuviințeze și publicarea unei ediții în limba germană. Din motive ce

țin de discreție, toate numele proprii și numeroase detalii au fost modificate sau schimbate între ele. Dorința scriitoarei de a rămâne anonimă este de înțeles. Oricum, nu identitatea ei este importantă aici, deoarece nu ne este înfățișat un caz singular, ci soarta incertă a nenumărate femei. Fără mărturia ei, cronica epocii noastre, care până de curând fusese scrisă aproape în totalitate de bărbați, ar fi rămas incompletă și dintr-o perspectivă exclusiv masculină.

CRONICĂ ÎNCEPUTĂ ÎN ZIUA ÎN CARE,
PENTRU PRIMA OARĂ, BERLINUL A TREBUI
SĂ FACĂ FAȚĂ RĂZBOIULUI.

Vineri, 20 aprilie 1945, ora 16

Da, războiul se apropie de Berlin. Ceea ce ieri încă părea doar un murmur îndepărtat este astăzi un uruit continuu. Respirăm noxele sonore ale tunurilor. Am asurzit, urechile noastre nu mai aud decât tirurile de calibru mare. De mult timp nu mai putem distinge din ce direcție se trage. Trăim într-un cerc format din țevi de pușcă, care devine tot mai mic cu fiecare oră ce trece.

În răstimpul dintre tiruri trec ceasuri întregi încărcate de o tăcere înfiorătoare. Dintr-odată, cineva își amintește de primăvară. Prin ruinele înnegrite de fum ale casei intră valuri de parfum de liliac din grădini ale nimănu. Trunchiul salcâmului din fața cinematografului e atât de verde! Cândva, în acalmia dintre sirene, grădinarii amatori probabil și-au săpat lotul, fiindcă se poate vedea pământ proaspăt deștelenit pe lângă bolțile cu verdeață de-a lungul Berliner Strasse. Păsările sunt singurele care nu se încred în acest aprilie aparte – pe jgheabul clădirii noastre nu există nici măcar o singură vrabie.

Aproape de ora trei, mașina cu ziare s-a oprit în fața chioșcului. O pândeau deja vreo douăzeci de oameni. În clipa următoare, șoferul nici nu se mai vedea de mâinile întinse cu bănuți. Gerda, fiica portăresei, a făcut rost de un braț de *Ediții de seară* și mi-a lăsat un exemplar. Nu mai este

un ziar adevărat, ci mai degrabă un fel de foaie tipărită pe ambele părți și foarte umedă. În mers, citesc mai întâi raportul emis de Wehrmacht¹. Nume noi de localități: Müncheberg, Seelow, Buchholz. Sună al naibii de cunoscut și de aproape. Arunc o privire în trecut la știrile despre frontul de vest. Ce importanță mai au acum? Soarta noastră vine din est și va schimba climatul în același fel cum a făcut-o odinioară glaciațiunea. Mulți se întrebă de ce și se chinuie cu tot felul de întrebări lipsite de sens. Eu vreau doar să mă concentrez asupra zilei și îndatoririlor de astăzi.

În jurul chioșcului s-au adunat grupuri de oameni cu fețe palide, care murmură:

— Nu, cine s-ar fi gândit la asta?

— Fiecare mai avea un dram de speranță...

— Nu depinde de noi, suntem pierduți.

Și, referindu-se la vestul Germaniei:

— Aștia o duc bine. Au scăpat de ce-i mai greu.

Cuvântul „ruși“ nu-l mai rostește nimeni. Dar le stă pe buze.

Înapoi în mansardă. Nu o pot considera casa mea, fiindcă eu nu mai am casă. Cu toate că nici camera mobilată, care a fost bombardată, nu mi-a aparținut. În decursul ultimilor șase ani eu am fost cea care a umplut-o de viață – prin cărțile și tablourile mele și sutele de lucruri pe care le aduni în jurul tău. Steaua de mare de pe insula Norderney din ultima vară înainte de război. Chilimul pe care Gerd mi l-a adus din Persia. Ceasul deșteptător cu carcasa îndoită. Fotografii, scrisori vechi, țitera, monedele mele din douăsprezece țări, tricotașul început de mine – toate amintirile, pieile, cojile, sedimentele, adică toate vechiturile anilor pe care i-am trăit.

1. Denumirea oficială a forțelor armate ale celui de-al Treilea Reich (n. red.).

Acum, că totul a dispărut și nu mi-a mai rămas decât un geamantan cu haine, mă simt goală și ușoară. Pentru că nu mai am nimic, îmi aparține totul. De exemplu această mansardă străină. Vreau să spun că nu-mi e chiar atât de străină. Proprietarul e un fost coleg de-al meu. Îl vizitam adeseori când încă nu era chemat sub arme. În pas cu vremurile, ne ocupam cu trocul: în schimbul conservelor lui daneze de carne îi dădeam coniac francezesc, iar în locul săpunului meu din Franța obțineam ciorapi, pe care el îi primea din Praga. După ce casa mi-a fost bombardată, am reușit să-i dau de veste, iar el mi-a permis să mă mut aici. Ultimul lui mesaj a venit din Viena, unde era repartizat la biroul de cenzură al Wehrmachtului. Oare unde o fi acum...? În orice caz, mansaratele nu prea sunt la mare căutare în ultima vreme. În plus, plouă prin tavan, fiindcă țigla este fie spartă, fie a fost smulsă de suflul exploziilor.

Nu-mi găsesc liniștea aici sus, mă plimb neîncetat prin cele trei încăperi. Am căutat în mod sistematic prin toate dulapurile și sertarele ceva folositor, adică ceva de mâncare, de băut, de pus pe foc. Din păcate, n-am găsit mare lucru. Probabil că doamna Weiers, care făcea curat aici, a fost mai rapidă. Acum totul aparține tuturor. Oamenilor le pasă doar într-o mică măsură de lucrurile materiale și nu mai pot face deosebirea între propriile bunuri și cele ale unui străin.

Mototolită într-un sertar, am găsit o scrisoare adresată proprietarului locuinței. Mi-era rușine s-o citesc, dar tot am citit-o până la urmă. O scrisoare de dragoste pasională, pe care am aruncat-o în toaletă și am tras apa. (Încă mai avem apă aproape tot timpul.) Amor și dor, plăcere și durere. Ce cuvinte îndepărtate, străine. Se pare că o viață amoroasă rafinată, pretențioasă este condiționată de mese regulate, îndestulătoare. Singura mea grijă, în timp

ce scriu aceste cuvinte, este stomacul. Gândirea, simțirea, dorința și speranța vin prin mâncare.

Două ore mai târziu. Gazul arde cu o flacără mică, gata să se stingă. De ore întregi fierb cartofii. Cei mai jalnici cartofi-porcești din țară, se fac terci și au gust de carton. Pe unul l-am înghițit pe jumătate crud. De azi-dimineață mă îndop. La Bolle am dat bonurile bleu de lapte, pe care mi le-a trimis Gerd de Crăciun, și am ajuns la țanc: vânzătoarea scotea deja laptele cu polonicul, ținând bidonul înclinat și spunând că acum nu se mai aduce lapte la Berlin. Asta înseamnă că vor muri copii.

Am băut puțin lapte chiar acolo, pe stradă. Acasă mi-am umplut stomacul cu griș cu lapte și-am înghițit imediat un coltuc de pâine. Teoretic sunt atât de sătulă, cum n-am mai fost de mult. Practic, însă, mă chinuie o foame de lup. Mâncând am devenit și mai înfometată. Cu siguranță există o explicație științifică pentru asta. De exemplu, că alimentația stimulează secreția din stomac și animă sucurile gastrice pentru digestie, iar când acestea încep să lucreze, puțină hrană a fost deja digerată. Atunci încep să-ți chiorăie mațele.

În timp ce scoțeam printre cele câteva cărți ale proprietarului (unde am găsit și caietul gol în care scriu acum), am deschis un roman. Era vorba despre mediul aristocrat britanic, și am citit următoarea propoziție: „...aruncă o privire grăbită peste mâncarea de care nu se atinsese, se ridică și plecă...” Parcursesem deja zece pagini, când, atrasă ca prin magie de această propoziție, am revenit la ea. Probabil am citit-o de vreo zece ori, când, dintr-odată, mi-am dat seama că zgâriam literele cu unghiile, de parcă mâncarea neatinsă – inițial descrisă amănunțit – ar fi putut fi desprinsă din paginile cărții. Ce nebunie! Începutul nebuniei din pricina foamei. Ce păcat că n-am cum să citesc despre asta în romanul *Foamea* al lui Hamsun. Chiar dacă

nu mi-ar fi fost bombardată casa, tot n-aș mai fi avut această carte. Sunt mai mult de doi ani de când mi-a fost furată la metrou din plasa de cumpărături. Era învelită într-o copertă din rafie. Se pare că hoțul a crezut că este un carnet cu bonuri alimentare. Săracul! Cât de decepționat trebuie să fi fost! Pe de-altă parte, asta-i o poveste care i-ar fi plăcut lui Hamsun.

De dimineață se zvonea la brutărie: „Când o să vinăăștia, o să ne ia toată mâncarea din casă. Să nu credeți c-o să ne lase ceva! Au hotărât ca germanii să facă foamea opt săptămâni. Aia din Silezia aleargă deja prin păduri și scormonesc după rădăcini. Copiii crapă de foame. Bătrânii mănâncă iarbă, ca animalele.“

Asta spune *vox populi*. Dar nu se știe nimic concret. Nu mai găsești nici măcar *Völkischer Beobachter*¹ pe treptele de la intrare. Nu mai vine nici o doamnă Weiers ca să-mi citească la micul dejun titlurile îngroșate de la rubrica de violuri. „Bătrână de șaptezeci de ani, batjocorită“, „Călugărița violată de douăzeci și patru de ori“ (cine-a stat să numere?). Astea sunt titlurile principale din ziare. Oare ar trebui să-i îndemne pe bărbații din Berlin să aibă grijă de noi și să ne apere? E ridicol. În realitate, câteva mii de femei și copii sunt astfel mânați spre ieșirile dinspre vest ale orașului, unde probabil vor muri de foame sau vor fi mitraliați din avioane. În timp ce citea, ochii doamnei Weiers se rotunjeau și deveneau sticloși. Există ceva în ființa ei care savura grozăviile. Sau poate subconștientul ei se bucura că nu e vorba despre ea, fiindcă îi era frică și dorea neapărat să plece. N-am mai văzut-o de alaltăieri.

Radioul e mort de patru zile. Încă o dovadă că tehnica ne-a dăruit lucruri de-o valoare îndoielnică. Nu sunt

1. Ziarul oficial al Partidului Nazist (n. red.).

valoroase în sine, ci doar atâta timp cât sunt băgate-n priză. Pâinea are o valoare absolută, la fel și cărbunele. Iar aurul este aur, la Roma sau în Peru sau la Breslau. În schimb, radioul, aragazul, instalația de încălzire centralizată, reșoul, toate aceste daruri mărețe ale vremurilor moderne devin doar un balast inutil atunci când nu sunt alimentate cu curent. În prezent ne-am întors în timp cu câteva sute de ani. Suntem oameni ai cavelor.

Vineri, probabil în jurul orei 19. Am mai mers o dată repede cu tramvaiul spre primărie. Bubuieli și huruit, tunurile se aud neîncetat. Vătmănița a încercat zadarnic să le acopere cu vocea ei. Eu mă hrăneam cu expresia de pe fețele oamenilor din jurul meu. Se citea pe ele tot ceea ce nimeni nu spune cu voce tare. Am devenit un popor de muți. Oamenii nu mai discută decât în intimitatea adăpostului lor. Când voi merge iarăși cu tramvaiul? Dar oare voi mai merge? În foaia denumită ziar scrie că de mâine se anulează valabilitatea abonamentelor de călătorie categoriile I și II, cu care ne-au cicălit în ultimele săptămâni – acum doar posesorii cartonașului roșu categoria III mai au voie să folosească mijloacele de transport în comun. Prin urmare, poate doar un om din patru sute, deci nici unul, deci gata.

O seară rece, robinetele au secat. Cartofii mei încă mai fierb la flacăra minusculă. Mi-am făcut de lucru și-am pus mazăre, hrișcă, făină și înlocuitor de cafea în punguțe, pe care le-am adunat într-o cutie. Un bagaj suplimentar de cărat în adăpost. A trebuit să dezleg iar pachetul când mi-am amintit că uitasem să pun sarea. Corpul nu poate rezista fără sare mult timp. Și probabil că trebuie să ne ascundem încă multă vreme în adăpost.

Vineri, ora 23, în adăpost, la lumina lămpii cu petrol, cu caietul pe genunchi. În jurul orei 22 au căzut trei sau patru bombe. Imediat a început să urle sirena. Din câte

am auzit, momentan poate fi acționată doar manual. Nu-i lumină. De marți, scările trebuie coborâte în grabă pe întuneric. Bâjbăim și alunecăm. Pe undeva pârâie un generator manual de curent și aruncă umbre uriașe pe perețele din casa scării. Vântul suflă prin sticla spartă a ferestrelor și zdrăngăne storurile de camuflaj, pe care nimeni nu le mai lasă jos – la ce bun?

Ne alunecă picioarele, cuferele se lovesc de pereți. Lutz Lehmann strigă „Mami!”. Ca să ajungi la adăpost trebuie să treci strada până la intrarea laterală, cobori treptele, o iei prin gang, treci printr-o curte interioară pătrată, deasupra căreia cerul e spuzit de stele și brăzdat de avioanele care zumzăie ca niște bărzăuni. Cobori iarăși niște trepte, treci prin niște uși și holuri. În sfârșit am ajuns în adăpostul nostru, aflat în spatele unei uși metalice foarte grele, cu margini de cauciuc, care poate fi încuiată prin acționarea a două mânere. Oficial numit adăpost antiaerian, noi îi spunem peșteră, infern, catacomba groazei, groapă comună.

O pădure de trunchiuri decojite susține tavanul. Chiar și în acest aer stătut miros încă a rășină. Bătrânul Schmidt – perdelegiul Schmidt – trâncănește în fiecare seară despre calcule statistice conform cărora pădurea de grinzi ar trebui să reziste chiar și atunci când casa se dărâmă. Cu alte cuvinte, dărâmăturile se prăbușesc în anumite unghiuri și greutatea lor se împarte în nu știu ce fel. Proprietarul, care ar trebui să știe asta, nu ne mai poate răspunde. A fugit la Bad Ems și e deja american.

Oamenii din acest adăpost sunt în orice caz convingși că grota lui este cea mai sigură. Nu există nimic mai străin decât un adăpost străin. Eu fac parte deja de aproape trei luni din rândul celor de-aici și mă simt în continuare ca o străină. Fiecare adăpost are propriile interdicții, propriile obiceiuri. În fostul meu adăpost erau obsedați să